

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Τι Είναι τα Οικονομικά;

Αφού μελετήσετε αυτό το κεφάλαιο θα είστε σε θέση:

- Να δώσετε έναν ορισμό των οικονομικών και να διακρίνετε μεταξύ μικροοικονομικών και μακροοικονομικών
- Να εξηγήσετε τα μεγάλα ερωτήματα των οικονομικών
- Να εξηγήσετε τις βασικές ιδέες που ορίζουν τον οικονομικό τρόπο σκέψης
- Να περιγράψετε πως οι οικονομολόγοι μπορούν να εργαστούν επίσης και ως κοινωνικοί επιστήμονες ή σύμβουλοι για τη χάραξη πολιτικής.

Σπουδάζετε οικονομικά σε μια εποχή όπου τα πλουσιότερα κράτη του κόσμου ανακάμπτουν ύστερα από μια βαθιά ύφεση, η οποία οδήγησε σε μείωση των εισοδημάτων και απώλεια εκατομμυρίων θέσεων απασχόλησης. Την ίδια στιγμή, κάποια φτωχότερα κράτη, όπως η Βραζιλία, η Κίνα, η Ινδία και η Ρωσία, καταγράφουν ταχείς ρυθμούς ανάπτυξης και παίζουν ολοένα σημαντικότερο ρόλο στη διευρυνόμενη παγκόσμια οικονομία. Σε αυτούς τους δύσκολους καιρούς, γεννιούνται νέες επιχειρήσεις και πεθαίνουν παλιές, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας και εξαφανίζονται οι παλαιότερες.

Για να αντιμετωπίσετε αυτές τις προκλήσεις και να αδράξετε τις νέες ευκαιρίες, θα πρέπει πρώτα να κατανοήσετε τις πανίσχυρες δυνάμεις που αλληλοεπιδρούν το παιχνίδι. Οι οικονομικές γνώσεις που θα αποκτήσετε θα αποτελέσουν τον πιο έμπιστο οδηγό σας. Σε αυτό το κεφάλαιο θα μάθετε ποια είναι τα ερωτήματα που θέτουν οι οικονομολόγοι, τον τρόπο σκέψης τους και τον τρόπο με τον οποίο αναζητούν απαντήσεις.

Ένας Ορισμός των Οικονομικών

Όλα τα οικονομικά ερωτήματα πηγάζουν από το ίδιο ζήτημα: θέλουμε περισσότερα από όσα μπορούμε να έχουμε. Θέλουμε έναν ειρηνικό και ασφαλή κόσμο. Θέλουμε καθαρό αέρα και καθαρά ποτάμια. Θέλουμε να ζήσουμε υγιείς για πολλά χρόνια.

Θέλουμε καλά σχολεία και πανεπιστήμια. Θέλουμε χώρο και ανέσεις στα σπίτια μας. Θέλουμε να έχουμε αθλητικές δυνατότητες και εξοπλισμό, από αθλητικά παπούτσια μέχρι μοτοσυκλέτες. Θέλουμε να έχουμε χρόνο για να αθλούμαστε, να παίζουμε, να διαβάζουμε βιβλία και περιοδικά, να πηγαίνουμε στον κινηματογράφο, να ακούμε μουσική, να ταξιδεύουμε και ούτω καθ' εξής. Αλλά το τι μπορούμε τελικά να έχουμε περιορίζεται από τον χρόνο που έχουμε, το εισόδημά μας και τις τιμές που πρέπει να πληρώσουμε. Στο τέλος, όλοι έχουμε ανικανοποίητες ανάγκες. Ως κοινωνία, το τι μπορούμε να έχουμε εξαρτάται από τους παραγωγικούς μας πόρους. Αυτοί οι πόροι περιλαμβάνουν τα δώρα της φύσης, την εργασία και την ευφυΐα μας, τα εργαλεία και τον εξοπλισμό που έχουμε παράγει.

Το ότι δεν μπορούμε να ικανοποιήσουμε όλες μας τις επιθυμίες οφείλεται στην **σπανιότητα**. Την αντιμετωπίζουν τόσο οι πλούσιοι όσο οι φτωχοί. Ένα παιδί στην Τανζανία πεινάει και διψάει επειδή οι γονείς του δεν μπορούν να αγοράσουν τρόφιμα και το πηγάδι στο χωριό του είναι βρώμικο και έχει σχεδόν αδειάσει. Η έλλειψη που βιώνει το παιδί είναι σαφής και ανησυχητική. Αλλά και ο Ντέιβιντ Μπέκαμ, παρά το ότι είναι πολυεκατομμυριούχος, βρίσκεται αντιμέτωπος με τη σπανιότητα. Το σαββατοκύριακο θέλει να παίξει ποδόσφαιρο και να γυρίσει μια νέα διαφήμιση, μόνο που δεν μπορεί να τα κάνει και τα δύο. Σπανιότητα αντιμετωπίζουμε και ως κοινωνία. Θέλουμε καλύτερη υγειονομική περίθαλψη και καλύτερη εκπαίδευση και καλύτερο περιβάλλον και ούτω καθ' εξής. Παντού υπάρχει σπανιότητα. Ακόμη και οι παπαγάλοι έρχονται αντιμέτωποι με τη σπανιότητα!

Το θέμα δεν είναι ότι *εγώ* θέλω ένα μπισκότο, αλλά ότι *όλοι μας* θέλουμε από ένα μπισκότο!

©Frank Modell. The New Yorker Collection. www.cartoonbank.com

Λόγω σπανιότητας, πρέπει να *επιλέξουμε* ανάμεσα στις διαθέσιμες εναλλακτικές. Το παιδί στην Τανζανία πρέπει να *επιλέξει* να πιεί το βρώμικο νερό και να φάει ψίχουλα, διαφορετικά θα διψάει και θα πεινάει. Ο Ντέιβιντ Μπέκαμ πρέπει να *επιλέξει* να παίξει ποδόσφαιρο ή να γυρίσει το διαφημιστικό. Ως κοινωνία πρέπει να

επιλέξουμε ανάμεσα στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και το περιβάλλον.

Οι επιλογές μας εξαρτώνται από τα κίνητρά μας. **Κίνητρο** είναι η ανταμοιβή που μας ενθαρρύνει να προβούμε σε μία ενέργεια ή η ποινή που μας αποθαρρύνει να προχωρήσουμε. Εάν βρέξει στην Τανζανία και γεμίσει το πηγάδι, τότε το παιδί έχει *κίνητρο* να επιλέξει περισσότερο νερό. Αν η αμοιβή για τη διαφήμιση είναι 1 εκατομμύριο δολάρια, ο Ντέιβιντ Μπέκαμ έχει *κίνητρο* να την γυρίσει αντί να μην παίξει ποδόσφαιρο. Αν μειωθούν οι τιμές των υπολογιστών, τότε ως κοινωνία έχουμε *κίνητρο* να συνδέσουμε περισσότερα σχολεία με το ίντερνετ.

Οικονομικά είναι η κοινωνική επιστήμη που μελετά τις επιλογές που κάνουν μεμονωμένα άτομα, επιχειρήσεις, κυβερνήσεις και ολόκληρες κοινωνίες όταν αντιμετωπίζουν τη *σπανιότητα* και τα *κίνητρα* που επηρεάζουν και συμβιβάζουν αυτές τις επιλογές. Τα οικονομικά διακρίνονται σε δύο βασικές ενότητες:

- Τη μικροοικονομική
- Τη μακροοικονομική

Μικροοικονομική

Μικροοικονομική είναι η μελέτη των επιλογών που κάνουν άτομα και επιχειρήσεις, πώς αλληλεπιδρούν αυτές οι επιλογές μέσα στις αγορές και πώς επηρεάζουν τις κυβερνήσεις. Μερικά παραδείγματα μικροοικονομικών ερωτημάτων είναι: Γιατί οι άνθρωποι αγοράζουν περισσότερα κινητά τηλέφωνα; Πώς θα επηρέαζε η επιβολή φόρου στο «κατέβασμα» μουσικής από το ίντερνετ τις πωλήσεις των CD;

Μακροοικονομική

Μακροοικονομική είναι η μελέτη της επίδοσης μιας εθνικής οικονομίας και της παγκόσμιας οικονομίας. Μερικά παραδείγματα μακροοικονομικών ερωτημάτων είναι: Γιατί αυξήθηκε η ανεργία το 2008 και το 2009; Γιατί παρέμεινε στάσιμη η ιαπωνική οικονομία τη δεκαετία του 1990; Μπορεί η Τράπεζα της Αγγλίας να συμβάλλει στην ευημερία διατηρώντας τα επιτόκια σε χαμηλά επίπεδα;

Ερωτήσεις για Επανάληψη

1. Αναφέρατε παραδείγματα σπανιότητας που αντιμετωπίζετε.

2. Βρείτε παραδείγματα σπανιότητας στα πρωτοσέλιδα των σημερινών εφημερίδων.
 3. Βρείτε ένα παράδειγμα της διάκρισης μεταξύ μικροοικονομικής και μακροοικονομικής στα πρωτοσέλιδα των σημερινών εφημερίδων.
- Βλ. myeconlab, Ενότητα 1.1.

Δύο Μεγάλα Οικονομικά Ερωτήματα

Δύο μεγάλα ερωτήματα συνοψίζουν το πεδίο εφαρμογής των οικονομικών:

- Τελικά πώς οι επιλογές καθορίζουν *τι, πώς και για ποιον* παράγονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες;
- Πότε οι επιλογές που γίνονται στο πλαίσιο της επιδίωξης του *ατομικού συμφέροντος* προωθούν επίσης και το *συλλογικό συμφέρον*;

Τι, πώς και για ποιον;

Για τους ανθρώπους τα **αγαθά και οι υπηρεσίες** αξίζουν, και γι' αυτό τα παράγουν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Τα αγαθά είναι αντικείμενα, όπως οι μπάλες του γκολφ. Οι υπηρεσίες είναι πράξεις, όπως αυτή του κουρέα που μας κόβει τα μαλλιά ή του οδοντίατρου που μας σφραγίζει ένα δόντι. Σήμερα, στις πλούσιες βιομηχανοποιημένες χώρες παράγονται πολύ περισσότερες υπηρεσίες απ' ό,τι αγαθά: μπορεί να είναι υπηρεσίες λιανικής ή χονδρικής πώλησης, υπηρεσίες υγείας και υπηρεσίες εκπαίδευσης. Τα αγαθά αποτελούν πλέον ένα μικρό και μειούμενο μέρος των όσων παράγουμε.

Τι;

Δεν παράγουμε πάντα τα ίδια. Κάθε χρόνο, η τεχνολογική πρόοδος μας επιτρέπει να χτίζουμε καλύτερα σπίτια, να αγοράζουμε αθλητικό εξοπλισμό για να επιτύχουμε καλύτερες επιδόσεις, ακόμα και να περνάμε καλύτερα στην καρέκλα του οδοντίατρου. Άλλωστε η τεχνολογική πρόοδος μας καθιστά πολύ πιο παραγωγικούς στην παραγωγή τροφίμων και προϊόντων μεταποίησης.

Το Σχήμα 1.1 δείχνει τις τάσεις της παραγωγής στο Ηνωμένο Βασίλειο. Από το 2001 καταγράφεται η αύξηση της παραγωγής σε πέντε κλάδους και η μείωση σε τρεις. Ποιες δυνάμεις κινούν αυτές τις μεταβολές; Γιατί έχουμε μεγαλύτερη παραγωγή

στις κατασκευές και σε υπηρεσίες όπως η υγεία, η εκπαίδευση, τα χρηματοοικονομικά και οι μεταφορές; Γιατί έχει υποχωρήσει η μεταποίηση και η παραγωγή των ορυχείων;

Σχήμα 1.1 Μεταβολές στο τι παράγεται

Υγεία και κοινωνική εργασία

Χρηματοοικονομικές και κτηματομεσιτικές υπηρεσίες

Χονδρικό εμπόριο, λιανικό εμπόριο και μεταφορές

Κατασκευές

Εκπαίδευση

Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο, ύδρευση

Μεταποίηση

Ορυχεία και λατομεία

Ποσοστιαία μεταβολή της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας 2001-2009

Η παραγωγή πολλών υπηρεσιών παρουσιάζει αύξηση, ενώ έχει συρρικνωθεί η παραγωγή των ορυχείων και της μεταποίησης.

Πηγή: Office of National Statistics, *Change in Gross Value Added by Industry*.

Myeconlab Animation.

Πώς;

Για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών χρησιμοποιούνται παραγωγικοί πόροι, τους οποίους οι οικονομολόγοι ονομάζουν **συντελεστές παραγωγής**. Οι συντελεστές παραγωγής κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- Γη
- Εργασία
- Κεφάλαιο
- Επιχειρηματικότητα

Γη

Τα «δώρα της φύσης» που χρησιμοποιούμε για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ονομάζονται **γη**. Στα οικονομικά, η γη είναι αυτό που στο καθημερινό μας λεξιλόγιο αποκαλούμε *φυσικοί πόροι*. Στην γη περιλαμβάνονται τα ορυκτά, το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο, ο άνθρακας, το νερό, ο αέρας, ο άνεμος και η ηλιακή ακτινοβολία.

Η επιφάνεια της γης και οι υδάτινοι πόροι ανανεώνονται και κάποιοι από τους ορυκτούς πόρους μπορούν να ανακυκλωθούν. Αλλά οι πόροι που χρησιμοποιούμε για την παραγωγή ενέργειας δεν ανανεώνονται – χρησιμοποιούνται μόνο μία φορά.

Εργασία

Ο χρόνος και η προσπάθεια που καταβάλλουν οι άνθρωποι για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ονομάζονται **εργασία**. Η εργασία περιλαμβάνει τη φυσική και πνευματική προσπάθεια όλων όσων εργάζονται σε αγροκτήματα, οικοδομές, εργοστάσια, καταστήματα και γραφεία.

Η *ποιότητα* της εργασίας εξαρτάται από το **ανθρώπινο κεφάλαιο**, που είναι οι γνώσεις και οι δεξιότητες που αποκτούν οι άνθρωποι από την εκπαίδευση, την πρακτική άσκηση και την επαγγελματική εμπειρία. Με τις σπουδές σας χτίζετε σήμερα το ανθρώπινο κεφάλαιό σας, το οποίο θα συνεχίσει να αυξάνεται καθώς θα γίνεστε καλύτεροι στη δουλειά σας.

Το ανθρώπινο κεφάλαιο διευρύνεται διαχρονικά και διαφέρει από τη μία χώρα στην άλλη. Το Σχήμα 1.2 παρουσιάζει το ποσοστό των νέων που εγγράφονται σε μεταλυκειακό πρόγραμμα εκπαίδευσης και την αύξηση αυτού του μεγέθους από το 2000, ως δείκτη του ανθρώπινου κεφαλαίου σε διαφορετικές χώρες.

Σχήμα 1.2 Δείκτης Ανθρώπινου Κεφαλαίου

Ρυθμός αύξησης (ποσοστό)

Αυστραλία

Πολωνία

Νέα Ζηλανδία

Ηνωμένες Πολιτείες

Ηνωμένο Βασίλειο

Δανία

Ισπανία

Γερμανία

Τουρκία

Ποσοστό νέων που εγγράφονται σε μεταλυκειακό πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί σημαντική πηγή ανθρώπινου κεφαλαίου. Το σχήμα δείχνει το ποσοστό των νέων που εγγράφηκαν σε μεταλυκειακό πρόγραμμα εκπαίδευσης σε 9 χώρες το 2007 και το ρυθμό αύξησής του από το 2000. Αν και η Αυστραλία έχει το υψηλότερο ποσοστό εισόδου (με 86%) και η Τουρκία το χαμηλότερο (με 29%), και οι δύο χώρες καταγράφουν υψηλό ρυθμό αύξησης του ανθρώπινου κεφαλαίου, ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός μειώνεται για τη Νέα Ζηλανδία και την Ισπανία.

Πηγή: OECD, *Education at a Glance 2009*, Table A2.5.

Myeconlab Animation.

Κεφάλαιο

Τα εργαλεία, τα όργανα, οι μηχανές, τα κτήρια και οι άλλες κατασκευές που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών ονομάζεται **κεφάλαιο**.

Στο καθημερινό μας λεξιλόγιο, κεφάλαιο είναι τα χρήματα, οι μετοχές και τα ομόλογα. Αυτά αποτελούν το *χρηματοοικονομικό κεφάλαιο*, το οποίο είναι πολύ σημαντικό αφού επιτρέπει στις επιχειρήσεις να δανειστούν τους χρηματικούς πόρους που χρησιμοποιούν για να αγοράσουν κεφάλαιο. Όμως, το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο δεν χρησιμοποιείται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών – με άλλα λόγια δεν είναι συντελεστής παραγωγής.

Επιχειρηματικότητα

Ο ανθρώπινος πόρος που οργανώνει την εργασία, τη γη και το κεφάλαιο ονομάζεται **επιχειρηματικότητα**. Οι επιχειρηματίες έχουν νέες ιδέες σχετικά με το τι θα παραχθεί και πώς, λαμβάνουν επιχειρηματικές αποφάσεις και αναλαμβάνουν τους κινδύνους που απορρέουν από αυτές τις αποφάσεις.

Αλλά πώς καθορίζονται οι ποσότητες των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή διαφορετικών αγαθών και υπηρεσιών;

Για ποιον;

Το ποιος αγοράζει τα αγαθά και τις υπηρεσίες εξαρτάται από το εισόδημα των ατόμων. Ένα μεγάλο εισόδημα επιτρέπει να αγοράσει κανείς μεγάλες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών. Με ένα μικρό εισόδημα δεν έχει πολλές επιλογές, ούτε μπορεί να αγοράσει μεγάλες ποσότητες αγαθών και υπηρεσιών.

Το εισόδημα ενός ατόμου προέρχεται από την πώληση των υπηρεσιών των συντελεστών παραγωγής που κατέχει:

1. Η γη δίνει **πρόσοδο**.
2. Η εργασία δίνει **μισθό**.
3. Το κεφάλαιο δίνει **τόκους**.
4. Η επιχειρηματικότητα δίνει **κέρδη**.

Ποιος συντελεστής παραγωγής αποφέρει το μεγαλύτερο μέρος του παραγόμενου εισοδήματος; Η εργασία. Οι μισθοί και τα επιδόματα αντιστοιχούν σε περίπου 70% του συνολικού εισοδήματος. Η γη, το κεφάλαιο και η επιχειρηματικότητα αντιστοιχούν στο υπόλοιπο 30%. Μάλιστα, αυτά τα ποσοστά παραμένουν εντυπωσιακά σταθερά στο χρόνο.

Βέβαια, το να γνωρίζουμε πώς κατανέμεται το εισόδημα μεταξύ των συντελεστών παραγωγής δεν σημαίνει ότι γνωρίζουμε και πώς κατανέμεται μεταξύ των ανθρώπων. Υπάρχουν πολλοί άνθρωποι με πολύ υψηλά εισοδήματα: η Τζ. Κ.

Ρόουλινγκ κερδίζει περισσότερα από 20 εκατομμύρια λίρες το χρόνο και ο Ντέιβιντ Μπέκαμ θα κερδίσει 250 εκατομμύρια δολάρια σε πέντε χρόνια.

Αλλά υπάρχουν και πάρα πολλοί με πολύ μικρά εισοδήματα. Ένας υπάλληλος σε φαστφουντ κερδίζει £5 την ώρα.

Κάποιες διαφορές στα εισοδήματα διατηρούνται στο χρόνο. Κατά μέσο όρο, οι άντρες κερδίζουν περισσότερα από τις γυναίκες και οι λευκοί περισσότερα από τις

εθνικές μειονότητες. Οι Ευρωπαίοι κερδίζουν περισσότερα κατά μέσο όρο από τους Ασιάτες, οι οποίοι όμως κερδίζουν περισσότερα από τους Αφρικανούς. Συνήθως, το ετήσιο εισόδημα στις φτωχότερες χώρες του κόσμου είναι λίγες εκατοντάδες λίρες, δηλαδή λιγότερα από μια συνηθισμένη εβδομαδιαία αμοιβή στις πλουσιότερες χώρες του κόσμου.

Γιατί όμως είναι τόσο άνιση η κατανομή του εισοδήματος; Γιατί οι γυναίκες κερδίζουν λιγότερα από τους άντρες; Γιατί έχουν η Τζ. Κ. Ρόουλινγκ και ο Ντέιβιντ Μπέκαμ τόσο τεράστια εισοδήματα; Γιατί οι πτυχιούχοι πανεπιστημίου κερδίζουν περισσότερα από τους αποφοίτους λυκείου; Γιατί οι Ευρωπαίοι κερδίζουν περισσότερα από τους Αφρικανούς; Γιατί αυξάνονται με τόσο ταχείς ρυθμούς τα εισοδήματα στην Ασία;

Τα οικονομικά δίνουν απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα που αφορούν το τι, πώς και για ποιον παράγονται τα αγαθά και οι υπηρεσίες. Καθώς προχωράτε στη μελέτη του αντικειμένου, θα ανακαλύψετε τις απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα.

Το δεύτερο μεγάλο ερώτημα που θα εξετάσουμε τώρα είναι πιο δύσκολο και να εκτιμηθεί και να απαντηθεί.

Πότε η επιδίωξη του ατομικού συμφέροντος συμπίπτει με το κοινωνικό συμφέρον;

Κάθε ημέρα, εσείς και άλλα 465 εκατομμύρια πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μαζί με άλλα 6,9 δισεκατομμύρια ανθρώπους στον υπόλοιπο κόσμο, παίρνετε οικονομικές αποφάσεις που καταλήγουν στο τι, πώς και για ποιον παράγονται αγαθά και υπηρεσίες.

Ατομικό συμφέρον

Μια επιλογή εξυπηρετεί το **ατομικό συμφέρον** σας αν πιστεύετε ότι αυτή η επιλογή είναι η καλύτερη δυνατή για σας. Οι περισσότερες επιλογές που κάνετε εξυπηρετούν το ατομικό σας συμφέρον. Χρησιμοποιείτε το χρόνο σας και άλλους πόρους έτσι ώστε να έχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο νόημα για σας, και δεν σκέφτεστε πολύ πώς επηρεάζουν οι επιλογές σας τους άλλους. Για παράδειγμα, παραγγέλνετε μία πίτσα στο σπίτι σας. Παραγγείλατε την πίτσα επειδή πεινάτε και όχι επειδή ο διανομέας χρειάζεται εισόδημα. Όταν έρθει η πίτσα στο σπίτι σας, ο

διανομέας δεν σας θέλει να σας κάνει χάρη, αλλά δουλεύει για το ατομικό του συμφέρον.

Κοινωνικό συμφέρον

Μια επιλογή εξυπηρετεί το **κοινωνικό συμφέρον** όταν το αποτέλεσμα της είναι το καλύτερο δυνατό για το κοινωνικό σύνολο. Το συλλογικό συμφέρον έχει δύο διαστάσεις: την αποτελεσματικότητα και τη δικαιοσύνη. Ό,τι είναι καλύτερο για το κοινωνικό σύνολο είναι η αποτελεσματική και δίκαιη χρήση των πόρων.

Οι οικονομολόγοι λένε ότι επιτυγχάνεται **αποτελεσματικότητα** όταν οι διαθέσιμοι πόροι χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών στο χαμηλότερο δυνατό κόστος και σε ποσότητες που αποφέρουν τη μεγαλύτερη δυνατή αξία ή ωφέλεια. Θα εξετάσουμε την έννοια της αποτελεσματικότητας λεπτομερώς στο Κεφάλαιο 4. Προς το παρόν, χρησιμοποιούμε τον όρο για να περιγράψουμε μία κατάσταση στην οποία οι πόροι χρησιμοποιούνται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η δικαιοσύνη δεν έχει ακριβή ορισμό. Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ως προς το τι είναι δίκαιο. Υπάρχει πάντα περιθώριο διαφωνίας και πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και σαφείς ως προς το ποια έννοια της δικαιοσύνης χρησιμοποιούμε.

Το μεγάλο ερώτημα

Ας αναρωτηθούμε τώρα αν μπορούμε να οργανώσουμε την οικονομική μας ζωή έτσι ώστε όταν προβαίνουμε σε μία επιλογή για ατομικό όφελος, να προωθούμε συγχρόνως το κοινωνικό συμφέρον. Μπορούν οι συναλλαγές σε ελεύθερες αγορές να υπηρετήσουν το κοινωνικό συμφέρον; Πρέπει να αναλαμβάνουν δράση οι κυβερνήσεις για την επίτευξή του; Μήπως απαιτείται διεθνής συνεργασία και συμφωνίες μεταξύ των κρατών για την επίτευξη του κοινωνικού συμφέροντος; Αυτά τα ερωτήματα δεν μπορούν να απαντηθούν εύκολα και δίνουν έναυσμα για μεγάλες συζητήσεις και διαφωνίες. Ας τα δούμε όμως μέσα από τέσσερα παραδείγματα:

- Παγκοσμιοποίηση
- Η οικονομία στην εποχή της πληροφορίας
- Κλιματική αλλαγή

- Οικονομική σταθερότητα και χρηματοπιστωτική κρίση